

دولت‌های علوی

مترجمان: حسن صادق‌یان و یدالله بهجتی

محرّم اوچان

به نام خدا

ناشر برگزیده
هفدهمین، بیستمین، بیست و دومین،
بیست و سومین و بیست و چهارمین
نمایشگاه بین المللی کتاب تهران

دولت‌های علوی

محرم اوچان

مترجمان: حسن صادقیان و بدان‌الله بهجتی

۱۳۹۹

سرشناسه: اوچان، محرم Uçan, Muharrem

عنوان و نام پدیدآور: دولت‌های علوی / محرم اوچان، امید آتلی؛ مترجمان: حسن صادقیان، یدالله بهجتی.

مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۵۸۸ ص: مصور (بچش رنگی)، نمونه.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۶-۸۲۸-۵

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: 2010 Alevi devletleri.

یادداشت: کتابنامه: ص. ۵۶۴-۱۵۵۱

موضوع: شیعیان -- تاریخ Shiites -- History

موضوع: علویان -- تاریخ Alids -- History

موضوع: علویان-- ترکیه -- تاریخ Alids-- Turkey -- History

موضوع: شیعیان -- ترکیه -- تاریخ Shiites -- Turkey -- History

موضوع: علویان -- ایران -- تاریخ Alids -- Iran -- History

موضوع: شیعیان -- ایران -- تاریخ Shiites -- Iran -- History

شناسه افزوده: آتلی، امید Atli, Ümit

شناسه افزوده: صادقیان، علی، ۱۳۶۴ - مترجم

شناسه افزوده: بهجتی، یدالله، ۱۳۶۵ - مترجم

شناسه افزوده: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی Elmi - Farhangi Publishing Co

رده‌بندی کنگره: BP۲۳۹

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۵۳

شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۹۷۲۸۵

دولت‌های علوی

نویسنده: محرم اوچان

مترجمان: حسن صادقیان و یدالله بهجتی

چاپ نخست: ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

حروفچینی و آماده‌سازی: انتشارات علمی و فرهنگی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر علمی و فرهنگی کتیبه

حق چاپ محفوظ است.

انتشارات

علمی و فرهنگی

اداره مرکزی و مرکز پخش: خیابان نلسون ماندلا (افریقا)، چهارراه حقانی (جهان کودک)، کوچه

کمان، پلاک ۲۵؛ کدپستی: ۱۵۱۸۷۳۶۳۱۳؛ صندوق پستی: ۹۶۴۷ - ۱۵۸۷۵؛ تلفن اداره مرکزی:

۷۰-۸۸۷۷۴۵۶۹؛ فکس: ۸۸۷۷۴۵۷۲؛ تلفن مرکز پخش: ۸۸۸۸۰۱۵۲؛ فکس: ۸۸۸۸۰۱۵۱

آدرس اینترنتی: www.elmifarhangi.ir info@elmifarhangi.ir

وبسایت فروش آنلاین: www.elmifarhangi.com

فروشگاه مرکزی (پرندۀ آبی): خیابان نلسون ماندلا (افریقا)، بین بلوار گلشهر و ناهید، کوچه گلفام،

پلاک ۷۲؛ تلفن: ۳-۲۲۰۲۴۱۴۰

فروشگاه یک: خیابان انقلاب، روبه‌روی در اصلی دانشگاه تهران؛ تلفن: ۱۶-۶۶۹۶۳۸۱۵ و ۶۶۴۰۰۷۸۶

فروشگاه دو: میدان هفت‌تیر، خیابان کریمخان زند، بین قائم مقام فراهانی و خردمند، پلاک ۱۳؛

تلفن: ۷-۸۸۴۴۳۸۰۶

فهرست مطالب

هفده	مقدمه بر چاپ سوم متن اصلی
نوزده	پیشگفتار

بخش اول: دولت‌های امام علی (ع) و امام حسن (ع)

۸	والیان امام علی (ع) و امام حسن (ع)
۹	دولت‌های علوی
۱۱	انتقام کربلا
۱۱	دولت امیر مختار
۱۵	مختار ثقفی
۱۶	یا لثاراتِ الحسین

بخش دوم: دولت‌های تأسیس شده به دست نوادگان امام حسن (ع)

۱۹	ادریسیان
۲۱	جنگ فخ
۲۳	امام موسی کاظم (ع) و حسین، شهید فخ
۲۴	ادریس اکبر
۲۷	ادریس دوم

- ۳۳ علی دوم
- ۳۵ یحیی‌ای چهارم
- دوره زمامداری حسن بن محمد بن قاسم بن ادريس دوم و فروپاشی
۳۷ ادريسيان
- ۴۱ شهر فاس
- ۴۴ دولت علویان طبرستان
- ۴۷ رسی‌ها
- ۴۸ دولت حمودیان
- ۴۹ دولت علوی حمودیان

بخش سوم: دولت‌های تأسیس شده به دست نوادگان امام حسین (ع)

- ۵۳ سادات قوامی

بخش چهارم: دولت‌های شیعه دوازده امامی

- ۵۷ دلفیان
- ۵۷ تأثیرات مذهب علوی بر دولت قراخانیان
- ۶۲ حمدانیان
- ۶۴ حمدانیان و علوی‌گری عربی
- ۶۶ آل بویه (دولت زازای علوی)
- ۷۰ شکل‌گیری دولت
- ۷۱ تصرف بغداد
- ۷۱ دوران قدرت‌گیری
- ۷۱ سقوط و فروپاشی
- ۷۲ سیاست‌های آل بویه
- ۷۳ میراث آل بویه
- ۷۴ رکن الدوله
- ۷۵ فنا خسرو (عضد الدوله)
- ۷۶ روابط آل بویه با دولت‌های دیگر
- ۷۷ روابط سلطان محمود غزنوی با دولت آل بویه

- ۷۸..... آل بویه زازای علوی و سامانیان زازای سُنی
- ۷۸..... جنگ‌های کرمان
- ۸۱..... اشغال کرمان توسط سلجوقیان
- ۸۲..... بازگشت قاوورد به کرمان و ضبط منطقه سردسیر
- ۸۳..... ابن مسکویه
- ۸۸..... صاحب بن عَبَّاد
- ۸۹..... دولت‌های وابسته به آل بویه
- ۸۹..... عَتَّازیان کُرد
- ۸۹..... کاکوییان
- ۹۱..... دولت آریدیان
- ۹۳..... دولت آریدیان علوی غَسَّانی
- ۹۳..... امیرنشین سیسیل
- ۹۳..... حسینیان در سیسیل
- ۹۴..... مزیدیان
- ۹۴..... منصور بن دُبَیس بن صدقه
- ۹۶..... توضیحاتی دربارهٔ مزیدیان
- ۹۶..... سناءالدوله علی اسدی اول
- ۹۶..... نورالدوله دُبَیس اول بن علی
- ۹۶..... بهاءالدوله منصور بن دُبَیس
- ۹۷..... سیف‌الدوله صدقه بن منصور
- ۹۷..... مجادلات میان سلطان محمد تپر و سیف‌الدوله صدقه
- ۹۹..... تصرف تکریت توسط سیف‌الدوله صدقه
- ۹۹..... جنگ میان سلطان محمد تپر و سیف‌الدوله صدقه
- ۱۰۶..... نورالدوله دُبَیس دوم بن صدقه
- ۱۰۷..... سیف‌الدوله صدقه دوم بن دُبَیس
- ۱۰۷..... محمد بن دُبَیس (محمد حَلّی)
- ۱۰۷..... علی دوم بن دُبَیس
- ۱۰۷..... دولت تنوخیان لاذقیه

- ۱۰۹ بنی عقیل
- ۱۱۴ شجره‌نامه کوتاه قریش بن بدران
- ۱۱۶ ساری سلتوق
- ۱۱۹ هویت ساری سلتوق و نقش تاریخی او
- ۱۲۵ امیرنشین منکوجکیان
- ۱۲۸ علویان در دوره آل ارتق
- ۱۲۸ دده غرقین و نظام‌الدین ابراهیم، فرمانروای آل ارتق
- ۱۲۸ دیدار دده غرقین با سلطان
- ۱۲۹ بابا الیاس و سلطان علاءالدین کیقباد
- ۱۳۲ اتابکان لر کوچک
- ۱۳۲ دولت بنی نصر (بنی احمر) (امیرنشین غرناطه)
- ۱۳۳ بنی نصر (بنی احمر) در غرناطه
- ۱۳۷ دولت علوی بنی نصر
- ۱۴۰ دولت علوی مقریزیان
- ۱۴۰ قرامانیان
- ۱۵۰ ایلخانیان و علویان
- ۱۵۲ برک‌بابا
- ۱۵۳ عثمانی و علویان
- ۱۵۴ نشان مالکیت اراضی سلطان قزل دلی اعطایی از سوی موسی چلبی
- ۱۵۶ درباره دوره فترت
- ۱۵۹ واقعه شیخ بدرالدین
- ۱۶۱ شیخ بدرالدین کیست؟
- ۱۶۶ آثار و اندیشه‌های شیخ بدرالدین
- ۱۶۹ دده سلطان - بورکلوجه مصطفی
- ۱۷۰ داستان شیخ بدرالدین
- ۱۷۲ هدف شیخ بدرالدین و مریدانش چه بود؟
- ۱۷۴ ارتباط سیستم بنی چری با بکتاشی‌گری
- ۱۷۶ انحطاط بنی چری‌ها و ماهیت قتل عام علوی - بکتاشی

- فرمان سلطان محمود دوم برای قتل عام علوی - بکتاشی ۱۷۹
- امیرنشین گلگت ۱۸۵
- امیرنشین آیدین اوغلو ۱۸۶
- شکل گیری و فروپاشی ۱۸۶
- غازی اموریگ آیدین اوغلو ۱۸۷
- ابدال موسی و غازی اموریگ آیدین اوغلو ۱۸۸
- ذوالقدریان ۱۹۱
- جنگ تورناداغی ۱۹۳
- زین الدین قراجهبیگ ۱۹۶
- خلیل بیگ ۱۹۷
- سنولی بیگ ۱۹۸
- صدقه بیگ ۲۰۰
- سپاه ۲۰۰
- قانون ۲۰۱
- دولت سربداران ۲۰۲
- فروپاشی سربداران ۲۰۳
- درباره سربداران ۲۰۳
- علویان در دوره رمضان اوغلوها ۲۰۴
- تصرف کیلیکیه (چوکوروا) به دست علویان ۲۰۴
- تاریخ تیمور ۲۰۶
- نامه نگاری تیمور و سلطان بایزید ایلدرم ۲۰۹
- جنگ آنقره (آنکارا) ۲۰۹
- تیمور لنگ ۲۱۱
- روابط تیمور با امیرنشین های آناتولی ۲۱۵
- نمونه هایی از توزوکات (یادداشت های روزانه) تیمور ۲۱۶
- پرس و جوی تیمور از عالمان دینی در حلب درباره حادثه امام علی - معاویه ۲۲۰
- تیمور در حلب ۲۲۱
- تخریب قبر یزید به دست تیمور ۲۲۲

- ۲۲۳.....برک‌بابا و تیمور
- ۲۲۳.....آق‌قویونلوها
- ۲۲۵.....ساختار اداری دولت
- ۲۲۶.....قراقویونلوها
- ۲۲۸.....ایل بهارلو
- ۲۲۸.....خواجه بایرام
- ۲۲۸.....جهان‌شاه
- ۲۳۰.....قرامحمد
- ۲۳۰.....قرایوسف
- ۲۳۱.....قرااسکندر
- ۲۳۲.....تشکیلات دولتی در قراقویونلوها و آق‌قویونلوها
- ۲۳۲.....پادشاه و خانواده‌اش
- ۲۳۳.....دربار
- ۲۳۳.....دیوان
- ۲۳۴.....اداره ولایات و اراضی
- ۲۳۴.....تشکیلات نظامی
- ۲۳۶.....بهمنیان
- ۲۳۷.....عادل‌شاهیان
- ۲۴۲.....نظام‌شاهیان
- ۲۴۳.....دولت صفوی
- ۲۴۶.....در دربار آق‌قویونلو
- ۲۴۷.....شیخ حیدر، استاد سلاح
- ۲۴۹.....شاه اسماعیل (شاه خطایی)
- ۲۵۰.....جنگ ذوالقدر
- ۲۵۳.....فتح شروان به دست شاه اسماعیل
- ۲۵۶.....بنگ و باده
- ۲۵۶.....سرباز قزلباش
- ۲۵۸.....ده‌نامه

- ۲۵۹..... رباعیاتی از شاه اسماعیل خطایی
- ۲۶۳..... پاسخ به افتراهای واردشده به شاه اسماعیل در ادوار مختلف
- ۲۶۴..... طب دوره صفوی
- ۲۶۵..... شاه اسماعیل و ازبکان
- ۲۶۶..... نخستین تماس شاه اسماعیل با عثمانی
- ۲۶۷..... مجازات قاتلان به دست شاه اسماعیل
- ۲۶۹..... شاه‌قلی بابا
- ۲۷۱..... سلطان سلیم یاووز
- ۲۷۱..... معلم سلطان سلیم یاووز
- ۲۷۴..... جنگ سلطان سلیم یاووز با خانواده‌اش
- ۲۷۶..... قتل عام قزلباشان به دست سلطان سلیم یاووز
- ۲۷۸..... جنگ چالدران
- ۲۸۳..... نتیجه
- ۲۸۳..... شاه اسماعیل خطایی، شاعر مردمی افسانه‌ای
- ۲۸۴..... چالدران از زبان شاه اسماعیل
- ۲۸۷..... بعد از تبریز
- ۲۸۷..... شاه اسماعیل و بابرشاه
- ۲۹۰..... جنگ‌های شاه اسماعیل با عثمانیان در دیاربکر
- ۲۹۲..... شاه طهماسب دیندار و عادل
- ۲۹۳..... سلطان سلیمان قانونی و شاه طهماسب
- ۲۹۴..... جنگ سلطان سلیمان قانونی با ایران
- ۲۹۷..... دشمنی سلطان سلیمان قانونی با علویان
- ۲۹۷..... بعد از شاه طهماسب
- ۲۹۸..... بارگاه حر
- ۲۹۹..... شاه محمد خدابنده
- ۳۰۰..... شاه عباس یکم
- ۳۰۳..... مکتب شاه اسماعیل خطایی
- ۳۰۴..... قطب شاهیان

۳۰۴	خانندان قطب‌شاه
۳۰۹	آل اسحاق
۳۱۰	چکان
۳۱۰	خانات قوبا
۳۱۱	نواب بنگال
۳۱۲	نواب - وزیرای اود
۳۱۲	دولت افشاریان
۳۱۳	افشاریان در دوره صفوی
۳۱۶	گندوزلو
۳۱۶	آرشلو
۳۱۶	اصانلو
۳۱۶	ابرلو
۳۱۷	آپلو
۳۱۷	ایمانلوی افشار
۳۱۸	نادرشاه افشار
۳۲۱	خانات شکی
۳۲۱	خانات قره‌باغ
۳۲۳	دوره پناه‌علی خان
۳۲۵	دوره ابراهیم خلیل خان
۳۲۷	فروپاشی خانات قره‌باغ
۳۲۸	جمعیت
۳۲۸	تقسیمات اداری
۳۲۹	اقتصاد
۳۳۰	فرهنگ
۳۳۱	خانات باکو
۳۳۲	خانات گنجه
۳۳۳	سلسله زندیه
۳۳۶	دولت میسور

۳۳۶	دولت قاجار
۳۳۶	قاجاریان (ترکان)
۳۳۸	قاجاریان در دوره صفوی
۳۴۰	آغجاقویونلو
۳۴۱	آغجالو
۳۴۱	بیوا
۳۴۱	بیرمی دؤرد
۳۴۲	کنفدراسیون قاجار
۳۴۲	دوره شکل گیری
۳۴۳	جنگ باروسیه
۳۴۵	ایران، نیمه مستعمره انگلستان
۳۴۶	شاهان سلسله قاجار
۳۴۶	آقا محمدخان، بنیان گذار دودمان قاجار
۳۴۸	فتحعلی شاه قاجار
۳۵۰	محمدشاه قاجار
۳۵۲	ناصرالدین شاه
۳۵۵	مظفرالدین شاه
۳۵۶	محمدعلی شاه
۳۵۶	احمدشاه قاجار
۳۵۷	طبع شاعری پادشاهان قاجار
۳۵۷	نواب بناگاناپلی
۳۵۸	سلسله نگر
۳۵۸	نواب خامبات
۳۵۹	دولت علوی
۳۶۰	دانستنی هایی درباره دولت علوی
۳۶۱	دوره سلطه فرانسه
۳۶۱	سوریه
۳۶۲	حکومت حافظ اسد

- ۳۶۴.....حکومت بشار اسد
- ۳۶۵.....مناقشه سوریه با عربستان سعودی؛ مسیر منجر به تحركات سَلَفی
- ۳۶۷.....آغاز شورش در سوریه
- ۳۶۸.....ارتش آزاد سوریه
- ۳۶۹.....هویت شورشیان مسلح تیپ یزید بن معاویه
- ۳۷۳.....جمهوری اسلامی ایران

بخش پنجم: دولت‌های اسماعیلی مذهب

- ۳۷۹.....دولت فاطمیان
- ۳۸۰.....سپاه
- ۳۸۳.....تضعیف و فروپاشی
- ۳۸۵.....نحوه حکومت
- ۳۸۵.....اقتصاد
- ۳۸۶.....علم و فرهنگ
- ۳۸۸.....هنر
- ۳۸۹.....فاطمیان و پزشکی
- ۳۸۹.....ناصر خسرو
- ۳۹۱.....مصر و قاهره در سفرنامه ناصر خسرو
- ۳۹۴.....مبارزه با قَرْمَطیان
- ۳۹۶.....جنگ با قَرْمَطیان
- ۳۹۷.....ترکان در دولت فاطمی
- ۳۹۷.....ترکان در دوره معز لدین الله
- ۳۹۸.....ترکان در دوره عزیز بالله
- ۳۹۸.....ترکان در دوره ظاهر
- ۳۹۹.....ترکان در دوره المستنصر بالله
- ۳۹۹.....فتح بغداد به دست ارسلان بساسیری
- ۴۴۰.....جنگ ترکان با سیاهان و تخریب مصر
- ۴۴۳.....روابط سلجوقیان و فاطمیان در دوره آلپ ارسلان

- برخورد آتیز با فاطمیان ۴۴۵
- قَرَمَطیان ۴۵۲
- قَرَمَطیان در عربستان ۴۵۲
- رسائل اخوان الصفا ۴۶۷
- نمونه‌ای کوتاه از رساله درباره موسیقی ۴۶۹
- بنی مرداس ۴۷۰
- خاندان سومره ۴۷۱
- صَلِّیحیان ۴۷۲
- بنی زُرَّیع ۴۷۳
- آل دیلماج (طغانیان) ۴۷۴
- دولت الموت ۴۷۶
- هدف: رجال سیاسی! ۴۷۸
- تهدید حسن صَبَّاح از سوی مَلِک‌شاه سلجوقی ۴۷۹
- خلفای عباسی مسلمان نیستند ۴۸۰
- سلجوقیان کرمان ۴۸۰
- قلعه گردکوه ۴۸۰
- شخصیت حسن صَبَّاح ۴۸۱
- سلطان محمد تپر و جنگ با فداییان ۴۸۳
- سلطان سنجر ۴۸۴
- از خلیفه عباسی به سلطان سنجر ۴۸۴
- صلاح الدین ایوبی و مرگ حسن صَبَّاح ۴۸۵
- بهره‌گیری صلاح الدین از تجارب فداییان ۴۸۵
- جلال الدین حسن سوم ۴۸۶
- مغولان و فداییان ۴۸۹
- خواجه نصیرالدین طوسی ۴۸۹
- حمدانیان ۴۹۴
- اسماعیلیان در قرن دوازدهم ۴۹۴
- خاندان هُنزا ۴۹۶

۴۹۷.....	گاه‌شمار دولت‌های علوی
۵۲۹.....	اسناد
۵۳۰.....	سکه‌ها
۵۳۳.....	پرچم‌ها و نقشه‌ها
۵۳۷.....	نظامیان
۵۴۵.....	تصاویر
۵۵۱.....	منابع

مقدمه بر چاپ سوم متن اصلی

چاپ اول کتاب دولت‌های علوی در سال ۲۰۱۰ و چاپ دوم آن با کمی اضافات در سال ۲۰۱۲ به چاپ رسید. از چاپ نخست تا زمان چاپ سوم، چهار سال گذشت. ظرف این چهار سال، در پاسخ به انتقادهای مثبت و سازنده، چاپ دوم کتاب مورد بازنگری قرار گرفت. چاپ حاضر نسبت به دو چاپ اول از ساختار متفاوتی برخوردار است. در چاپ سوم، شکل و فرم کتاب نسبت به چاپ‌های اول و دوم تغییر یافت؛ به این صورت که در دو چاپ اول، ترتیب دولت‌ها تنها از منظر تاریخی تنظیم شده بود اما در این چاپ، دولت‌ها طبق برخی خصوصیات ویژه و عقایدشان به شکل ذیل تقسیم‌بندی گردید: بخش اول: دولت امام علی (ع) و امام حسن (ع)؛ بخش دوم: دولت‌های نوادگان امام حسن (ع)؛ بخش سوم: دولت‌های نوادگان امام حسین (ع)؛ بخش چهارم: دولت‌های دوازده‌امامی؛ بخش پنجم: دولت‌های اسماعیلی. در این کتاب، یک‌گاه‌شماری مفصل [در خصوص دولت‌های علوی] تقدیم شده است. به علاوه، همراه با اسناد تاریخی مختلف، در بخش پایانی کتاب، تصاویری رنگی در خصوص دولت‌های علوی درج شده است. در این کتاب، ۶۰ دولت معرفی شده است. معیار انتخاب ما طرفداری

و دل‌بستگی این دول به اهل بیت (ع) بوده است. برخی از دولت‌ها قابل نقد هستند و ما برخی از انتقادات را ذکر کرده‌ایم. دلایل ما برای انتخاب نام «دولت‌های علوی» به این اثر بدین قرار است: نخست اینکه این دولت‌ها از سوی سیدها تأسیس شده‌اند؛ زیرا تمامی محافل، نسل امام حسن (ع) و امام حسین (ع) را علوی می‌نامند. بر اساس اسناد و منابع تاریخی مرتبط با هویت علویان آناتولی، علویان در آناتولی دولت تشکیل داده و نیز برخی از دولت‌ها در این قلمرو به تأثیر از علویان بنیان نهاده شده‌اند. برخی از دولت‌های علوی نیز از سوی اجداد علویان امروزی آناتولی در صحنه تاریخ ظاهر شدند. علویان عرب خارج از آناتولی نیز دولت‌های خود را «علوی» معرفی کرده‌اند. به علاوه در این اثر، تمامی دولت‌های هواخواه اهل بیت (ع) که پیرو دوازده امام یا مذهب اسماعیلیه بودند گرد هم آورده شده است. دلایل دیگری هم می‌توان به موارد فوق افزود، اما به نظر می‌رسد همین اندازه جهت پاسخگویی به انتقادات کافی باشد.

دلیل اصلی انتخاب دولت‌های ذکر شده در این اثر، ابراز عشق و محبت آن‌ها به ائمه معصوم (ع) و تصدیق این امر از سوی مورخان است. در این اثر، به صورت ویژه به دولت‌های سیدی و دوازده‌امامی پرداخته شده است. با وجود تلاش‌های منافقین، و برای اینکه واقعه کربلا دوباره تکرار نشود، خواستار وحدت و همدلی تمامی پیروان اهل بیت (ع) هستیم. انشاءالله این کتاب وسیله‌ای برای تحقق این خواسته باشد. ما طرفدار وحدت علویان، بکتاشیان، جعفریان و غیره زیر پرچم اهل بیت (ع) هستیم نه خواهان تفرقه آن‌ها. به گفته حاج بکتاش ولی: «یکی باشیم، بزرگ باشیم، زنده باشیم...». این اثر به درگاه اعظم صاحب ذوالفقار، شاه مردان، امیرالمؤمنین امام علی (ع) تقدیم می‌شود. اگر آن حضرت قبول بفرمایند به مدح و ستایش دیگری احتیاج نیست... یا علی (ع)....

محرم اوچان

۲۰۱۴/۱۰/۲۱

آوجیلار/استانبول

آل اسماعیل هستم و آمده‌ام که عالم را تماشا کنم.
ذوالفقار در غلاف نمی‌ماند و هر روز صد هزار نفر را به
کام مرگ می‌فرستم.
شاه اسماعیل خطایی

پیشگفتار

هنگام انتخاب نام «دولت‌های علوی» برای کتاب، به بعضی از مسائل توجه کردم. اگر فقط پیروان اهل بیت (ع) ساکن آناتولی را علوی بنامیم، به خطا رفته‌ایم؛ از این رو ابتدا به بررسی دولت‌های علوی عرب پرداختم که به صراحت خود را علوی می‌نامند، سپس تمام دولت‌هایی را که عموماً طرفدار اهل بیت و به طور اخص معتقد به شیعه دوازده‌امامی هستند به دایره بررسی خود افزودم.

قصد نداشتم فقط دولت‌های پیرو شیعه دوازده‌امامی را علوی بنامم؛ زیرا دولت‌های علوی دیگری وجود داشتند که شیعه دوازده‌امامی نبودند، اما به اهل بیت احترام می‌گذاشتند. به ویژه اینکه فاطمیان دولتی بسیار بزرگ و قدرتمند بنیان نهاده بودند و صرف نظر از سیاست‌هایشان، آشکارا به طرفداری از اهل بیت برخاسته و نام خود را از حضرت فاطمه (ع)

بر گرفته بودند. اما آن‌ها به جای امام موسی کاظم (ع)، به امامت اسماعیل، پسر بزرگ امام جعفر صادق (ع)، و نوادگان اسماعیل اعتقاد داشتند. کتاب به طور اعم به دولت‌های طرفدار اهل بیت و به طور اخص به دولت‌های معتقد به شیعه دوازده امامی اختصاص یافته است. دولت‌های پیرو زیدیه — طرفدار زید، فرزند امام سجاد (ع) — به دو دلیل بررسی نشدند: یکم اینکه این گروه پیرو اهل بیت به چهار خلیفه معتقد بودند و طبق فقه سنی حنفی عمل می‌کردند؛ به عبارت دیگر در اصل آسیميله شده بودند. دوم اینکه زید علیه امویان به پا خاست، اما خود را امام نخواند. او جمله مشهوری داشت بدین مضمون که «امام ما در حرام و حلال، فرزند برادرم جعفر است». در واقع او از امام جعفر صادق (ع) پیروی می‌کرد. طرفداران او خیانت کردند و اعلام داشتند که زید ادعای امامت دارد. از این رو علوی قلمداد کردن این عقیده (زیدیه) با تفکر دوازده امامی و اهل بیت تناقض دارد.

بسیاری از محققان، بر خلاف مندرجات کتب تاریخی، مدعی‌اند که تیمور امپراتوری علوی مذهب است. در آغاز کتاب خود به نقل از کتاب علوی — بکناشی (ارکان، اوراد و ادبیات) نوشته حیدر کایا نیز چنین نوشته بودیم. بعد از مدتی بحث و بررسی، دریافتم که بسیاری از پژوهشگران علوی واقعاً تیمور را علوی مذهب می‌دانند. برخی از محققان علمی و تاریخی هم بر این باورند که سنی قلمداد کردن تیمور خطاست. در نتیجه، این موضوع را واجد ارزش برای پژوهش دیدم و در یادداشت‌های روزانه تیمور و بعضی از آثار مربوط به علویان مطالب زیادی دربارهٔ محبت تیمور به اهل بیت و طرفداران اهل بیت یافتیم.

تیمور در ابتدا امپراتوری واقعاً سنی مذهب بود، اما وقتی شیخ بدرالدین در حضور تیمور، در بحث با عالمان سنی پیروز شد، تغییرات گسترده‌ای در روحیات و اعتقادات تیمور به وجود آمد. او به کسانی که خود را سید و طرفدار اهل بیت می‌خواندند قطعاً آسیبی نمی‌رساند، در

حالی که به درجه‌ای از قدرت رسیده بود که می‌توانست همه جا را ویران کند. تیمور آثار متعلق به معاویه و یزید را نابود کرد، گنبد مسجد اموی را تخریب نمود و بسیاری از طرفداران یزید و معاویه را به قتل رساند. با این حال به صراحت نمی‌توانم او را علوی بنامم. من یک ارزیابی کوتاه تاریخی از اجزایات، گفته‌ها و تفکرات تیمور به دست دادم و خواستم خود خوانندگان به قضاوت درباره‌ی علوی بودن یا نبودن وی پردازند.

تیمور بعد از شکست سلطان بایزید ایلدرم و عثمانی، از میر را به امیرنشین علوی آیدین اوغلو بازگرداند و اجازه داد موسی چلبی نزدیک به علویان به جای سلطان بایزید روی کار بیاید. اولین کار موسی چلبی هم برگزیدن شیخ بدرالدین به قاضی عسکری (فرماندهی کل) بود. شیخ بدرالدین به امور حقوقی هم رسیدگی می‌کرد. به عبارت دیگر می‌توان گفت که ساختار عثمانی در حال نزدیک شدن به طریقت علوی بود.

اینجا می‌خواهم مسئله مهمی را مطرح کنم. آیا دلیل اصلی ترس سلطان سلیم یاووز از دولت شاه اسماعیل و هجوم بی‌درنگ به آن و نابودی تمام قوای طرفدار شاه اسماعیل در آناتولی و دیگر مناطق این سؤال نبود: «اگر این شخص (شاه اسماعیل)، که به مانند تیمور است، فراتر از تیمور عمل کند و دولت ما را منقرض سازد، چه می‌توانیم بکنیم؟» شاید سلطان سلیم یاووز از فروپاشی سلطنت خود نگران بود. به هر حال آثار باقی‌مانده از تیمور و شاه اسماعیل همیشه تداوم خواهد داشت. به گمانم احتمال از بین رفتن این آثار صفر است.

طی سال‌های اخیر، برخی نویسندگان مقالات و کتبی افتراگونه درباره‌ی شاه اسماعیل خطایی، فرمانروای صفوی و از پیران علوی، منتشر کرده‌اند. این مسئله را هم مطمح نظر قرار دادیم و با تحقیق گسترده درباره‌ی شاه اسماعیل و دولت صفوی، خواستیم نشان دهیم که نویسندگانی که قصد جسارت به شاه اسماعیل را دارند، به جای نوشتن تاریخ، در واقع اعتقادات و دیدگاه‌های شخصی خود را بر زبان می‌آورند.

یکی دیگر از اهدافمان نشان دادن طبع شاعری برخی از سلاطین بود. به ویژه وجهه شاعری شاه اسماعیل، که با تخلص «خطایی» شعر می‌سرود و یکی از بزرگ‌ترین شاعران عصر خود بود، با ذکر چند نمونه نشان داده شده است. همچنین با نگارش چند نوشته کوتاه در پاسخ به نویسندگان غرض‌ورز نشان داده‌ایم که آن‌ها برای تهمت زدن به شاه اسماعیل خطایی چگونه ادبیات و تاریخ را قربانی اغراض خود ساخته‌اند. خوانندگان، بعد از خواندن این نوشته‌ها، دلیل حمله بی‌امان این نویسندگان به شاه اسماعیل خطایی را درخواست خواهند یافت.

با این حال و در اصل، حملات به شاه اسماعیل به عنوان یکی از بزرگ‌ترین شاعران عصر خود نباید مایه تعجب ما شود؛ زیرا برخی از نویسندگان حامی عثمانی (در واقع مورخان درباری) برای منزّه کردن سلطان سلیم یاووز، که به خونخواری و ظلم شهرت داشت، تنها راه چاره را در اتهام زدن به شاه اسماعیل می‌بینند. منزّه کردن سلطان سلیم به شیوه دیگر ممکن نیست. اما تاریخ بی‌طرف سلطان سلیم را با ظلم‌ها و قتل‌عام‌هایش قضاوت خواهد کرد و گناهکار بودنش آشکار خواهد گردید.

عاشقان عثمانی نوشته‌های مرا دروغ اعلام خواهند کرد، اما وقتی حقیقت جلوه‌گر شود، بدون شک اعتراض و تکذیب هیچ کس محل اعتبار نخواهد داشت. مسئولیت مورخان در برابر خوانندگان، محققان، طالبان حقیقت و تاریخ‌سازان این است که به آن‌هایی که تاریخ را ساخته‌اند احترام بگذارند و حقیقت را نشان دهند. برخی از طرفداران دربار و پادشاهان قلم خود را به پول فروخته‌اند. تهیه فهرستی از این قبیل افراد، به علت کثرتشان، امکان‌پذیر نیست.

با این حال تناقضات موجود در آثار این گونه اشخاص وابسته به دربار نشان می‌دهد که خواه ناخواه و گاهی چند کلمه حقیقت هم نوشته‌اند. آن‌ها یا معنای نوشته‌های خود درباره حقایق رانمی‌دانسته‌اند یا

اینکه با بی دقتی نگاشته‌اند. مورخان عثمانی نیز همین گونه بوده‌اند؛ زیرا فقط با نگاه به کتب مورخان عثمانی دربارهٔ حاج بکتاش ولی مشاهده می‌کنیم که حاج بکتاش در یک کتاب تحقیر شده، در حالی که در کتابی دیگر مورد مدح قرار گرفته است. در بررسی‌هایمان دربارهٔ شیخ بدرالدین هم دیدیم که یکی از شیخ‌الاسلام‌های عثمانی کتاب واردات شیخ بدرالدین را مقدس می‌داند، اما شیخ‌الاسلام دیگری که پسر یا نوادهٔ اوست، پنجاه سال بعد با صدور فتوایی، شیخ بدرالدین را انسانی کافر اعلام کرده و خواستار نابودی کتاب واردات گردیده است.

عثمانی، با این مورخان و نویسندگان تحریف‌کنندهٔ تاریخ، نسلی پرورش داد که عاشق عثمانی و دشمن رقبای آن بودند. طبیعی است که پذیرش این مسئله برای انسان‌های خطا کار و متعصب چندان دشوار نبود. از خوانندگان تقاضا داریم فقط اسناد و حقایق را معتبر بشمارند. برداشت‌های نامعقول، تا زمانی که اثبات نشوند، اعتباری نخواهند داشت. خواننده‌ای که مطلبی را با هدف انتقادی بخواند قطعاً اشتباهی در متن می‌یابد؛ حتی اشتباهات چاپی را هم می‌بیند. با این حال هر انتقادی که نه با هدف انتقاد مستقیم بلکه برای آموختن صورت بگیرد از سوی ما مهم تلقی می‌گردد. وجود خوانندگانی با انتقادات معقول و منطقی برای بهتر کردن کتاب ضرورت دارد.

کتاب از تاریخ ۷۸۹ م شروع می‌شود. در این تاریخ، ادریس، از نوادگان امام حسن (ع)، دولت تشکیل داد و در مراکش امروزی به عنوان دومین دولت رقیب مسلمان برای عباسیان ظاهر شد. وقتی ادریس در مراکش دولت برپا داشت، امام موسی کاظم (ع) در قید حیات بود. از این رو فرمانروایان دولت ادریسیان، به جای عنوان خلیفه، با لقب «امیر» شناخته می‌شدند.

علویان در شکل‌گیری بسیاری از دولت‌های سنی مذهب هم نقش داشتند. این یک حقیقت است. برای مثال نقش علویان در تشکیل دولت

رمضان او غلوه‌ها در کتاب مطرح شده است. به علاوه، اکثریت مطلق طریقت اخوت، که هنگام بنیان گرفتن دولت عثمانی و قدرتمند شدن دولت سلجوقی نقشی اساسی را عهده‌دار شدند، از علویان بودند. حتی برخی از سنن طریقت اخوت امروزه نیز از سوی علویان اجرا می‌شود. در منابع علوی به دوستی آخی ائورن، بنیان‌گذار طریقت اخوت، با حاج بکتاش ولی اشاره می‌شود. همچنین برخی دیگر از منابع می‌نویسند که آخی ائورن همان ملانصرالدین است. بعضی از باورهای طریقت اخوت بر بکتاشی‌گری تأثیر گذاشته است. اگر به ولایت‌نامه حاج بکتاش ولی نظر بیفکنید، منظورمان را بهتر خواهید فهمید. ذکر این نکته جالب توجه خالی از اهمیت نیست که لطیفه‌های بکتاشیان به سخنان طنزآمیز ملانصرالدین (آخی ائورن ولی: خواجه نصرالدین خوبی) بسیار شباهت دارد. در اینجا می‌توانیم این پرسش را مطرح کنیم: آیا فردی که بکتاشیان در طنزهای خود از او الگو گرفته‌اند همان ملانصرالدین است؟ به احتمال فراوان، پاسخ این سؤال بلی است.

روابط حاج بکتاش ولی و پیروان او با دولت‌های سُنی یا علوی به طور غیرمستقیم در کتاب توصیف شده است. نکته قابل توجه موضوع ابدال موسی و غازی اموریگ آیدین اوغلو است. اگر دقت کنیم، اخلاف حاج بکتاش ولی بر دولت‌های سُنی یا علوی بسیار تأثیر گذاشته‌اند. این حقیقت با بررسی آموزه‌های حاج بکتاش ولی درباره همدلی و محبت و نیز جسارت و هوش و جنگاوری خلفا (جانشینان) وی آشکار می‌گردد.

فکر می‌کنم که آشکار ساختن حقایق ناشناخته یا کمتر شناخته شده درباره تاریخ علویان مورد توجه برادران علوی‌ام واقع خواهد شد. به امید پسندیده شدن کتاب... یا علی.